

# FILLÉRTÁR

mindennemű közhasznú ismértek terjesztésére.

26.]

Kijön minden szombaton.

[Augustus' 23-kán, 1834.]

## Vasúta k.

Már a' hajdani miveltebb statusokban is mesterséges utak csináltattak a' portéka' könnyebb szállítása végett. A' legjelesb utakat a' rómaiak készítették, mellyek még ma is mintául szolgálnak, és kivált az angolok nem régiben is utánozzák. — Valóban a' római utak magok is egy külön értekezést érdemlenek páratlan rakatásuk miatt. — Az országutakat nagy jótéteménynek tekinthetjük a' kereskedés' előmozdítására nézve; de hiányuk még szerfelett sok — és midőn legjobb karban vagynak is, nem oly simák és egyenesek, hogy a' kerék könnyen forogna rajtok; esős időben pedig mélyen bevágódnak, 's szakadatlan jobbitgatást kívánnak. Ezen esetben pedig maga a' jobbitás végett rájuk hordott darabos kő 's homok alkalmatlanokká teszi használatra, míg végre a' szekerek elporlasztják. Igen természetes vala tehát, hogy ezen bajok' elkerülésére eszközökről kezdtek gondolkodni. Így a' 17-dik század' elején faúta k jöttek divatba, különösen Angolországban. Később oly tökélyre is vitetett az ilyen faút, hogy egy ló, melly közönséges uton tizenhét mázsát húzott, a' fauton negyvenégyet birt el. De minthogy a' ezélnak ez sem felelt meg tökéletesen, sok igazítással járt, de tartós sem vala: öntött vasból kezdetek utat csinálni, legelsőben 1738; de az nem sikerült a' szekerek' nehézsége miatt. 1768 azon gondolatra jöttek tehát, hogy a' terhet több egymáshoz ragasztott szekerekre rakták, 's innen fogva az öntött vasút közönségessé lett, míg 1824. forrasztott vasból próbáltatott. Ez főképen Angliában 's az éjszakamerikai szabad statusokban jött divatba, 's most oly nagy tökélyre vitetett, hogy már a' hajózható csatornáknál is feljebb becsültetik, minthogy sokkal olcsóbbá kerül rajta a' szállítás. Mert ha p. o. egy tonna

portékának Liverpooltól Manchesterig szállítása a' vasuton 5 sillingbe kerül, vizen vitele kerül 15-be. Azon kívül a' vasúton sokkal hamarabb történik a' szállítás, mivel ezen csak 5, a' vizen pedig 35 óra kivántatik az említett két város közt. Hogy az ember megmagyarázhassa magának, miért olyan olcsó a' vasúton fuvarozás, tudni kell, hogy a' vasúton annyit húz egy ló, mint közönséges töltött úton nyolez ugyan olyan erejű. Ha naponként nyolez órát megyen egy ló, képes 60, sőt esős időben 80 mázsát is húzni.

Európának miveltebb országaiban rövid idő alatt elterjedt a' vasutak' csinálása, Éjszakamerikában pedig főgond fordítatik reá. Hazánkban egy próba tétetett volt Pest mellett, honnan Debreczenig nyújtani vala szándékban. De ezen próba nem sikerülvén, azóta, ugy látszik, elijedvén tőle a' közönség, a' részvét még eddig újra nem ébredt. Pedig a' külföldnek hány hasznos intézete hozottat díszletre nálunk az ujabban korban; 's valyon ha más országokban a' példátlan első kezdetek tökélyre vitettek, nem lenne-e lehetséges nekünk, a' kész példák után indulva, 's a' mások' kárán szerzett tapasztalást használva utánazni azt, mit a' külföld oly nagy iparral törekedik virágzásra juttatni? Örökre tespedésben veszteglendőnek kellene iparunkat tartanunk, ha reményünk nem volna, hogy a' részvét és köz figyelem nem sokára ismét felébredend e' hasznos vállalat iránt, kivált ha megfontoljuk, hogy, Oroszországot kivéve, nincs ország Európában, melly oly téres és termékeny síkságokkal bírna, 's így vasutakat nagyobb haszonnal építhetne, mint hazánk. Ezen kecsegtető reményben célirányosnak tartjuk megismertetni olvasóinkat a' vasút műlegi 's haszonvételi miségével.

Háromféle utat lehet megkülönböztetni; olyant tudnillik, melly vagy egyenes, vagy ho-

*moru*, vagy végre *domboru* lapokból vagy sínvasakból rakatott össze. Az ilyen sínvasak két pár húzamos sorban, kögerendákra csináltaknak, mellyek egymástól három lábnyira eresztetnek a' földbe, hogy a' keréknek minden surlódástól ment alap adassék. A' keréknek is szükséges tehát a' vasúthoz alkalmazott formával birnia, az az inkább vagy kevésbé domboru vagy homoru legyen annak talpa az úthoz idomítva. De a' háromféle út közt legcélszerűsábnak látszik az egyenes lapokból készült, minthogy a' legtöbb vasút ilyképen csináltakott. A' vaslapok' széle három hüvelyk magasságu pártázattal láttatik el, hogy a' kerék' leesuszását meggátolja. A' hézak, mellyen a' kerék nyugszik, négy hüvelyk szélességű; a' belső, lefelé irányzott szél' közepe szélesebb, úgy hogy öblönsnek látszik, 's ez a' sínvasnak egész hosszában egyenlő merőséget ad. Eredetileg, mielőtt a' lapok magas párkányal láttattak volna el, kiállása vala a' keréknek a' lesikamlás' meggátolása végett, 's ez, mióta a' kerékvágás közönségesen szokásba jött, ismét felkapatott.

A' magas kerékvágás most kalapácsolt vasból készítettetik, az egyes sínvasok 12 — 15 láb hosszú, 6 — 9 linia erősségű vasrudak, mellyek felfelé, hol a' kereket magokra veszik,  $2\frac{1}{2}$  hüvelyk szélességűek. A' felső szélesség néhány vonalnyira lefelé egyenlő marad, de azután keskenyedik, úgy hogy alapja a' rudnak csak 6 vonalnyi széles. A' rudak nem közvetlenül nyugosznak a' köveken, hanem öntöttvas alávetőkön, mellyek kapesokkal erősítetnek a' kőhöz. Ezen talpkő 24 hüvelykes négyszegű, 's a' földbe van eresztve.

A' vasutak továbbá vagy egyszerűek vagy kettősök. Mind a' kétfélének kitérő helyekkel szükséges ellátva lenniök, hogy a' szekerek egymást fel ne tartóztassák.

(Folytatása következik.)

A' régi ítéletekről általánosan, és a' párviadalról különösen.

Mielőtt az igazság' kiszolgáltatására bizonyos törvények hozattak, nemcsak nálunk, de más országokban is, az isteni ítélet által végez-

tettek el a' kétes dolgok. Innen látszik származni az a' maig fennálló előítélet: az igazság majd kimutatja magát. — Az ilyes ítéletekhez tartoztak hazánkban, a' tüzes vasnak hordozása, a' forró viznek kiállása, a' párviadal, 's többek.

Az előbb nevezettek még Kálmán királyunk alatt hozatott 22-dik cz. által megszorítottak, 's utóbb meg is szüntettek, miután a' varázserő, melly bennök rejtezni gondoltatott, gyanuba esett. — Az utóbb nevezett ítéletek' neme későbbi időkben is divatozott; példájára egy régi nemes nemzetség' levelei közt akadván, azt a' közönséggel latánból átfordítva közleni bátor vagyok. Kitétszik belőle, hogy őseink — a' kétes dolgoknak elítélésére még a' tanúk' vallásait sem tartván elégséges criteriumnak — az ítéleteket mind a' két perlekedő félnek jelenlétében teljes nyilvánossággal tették. — „Negyedik Béla, Isten kegyelméből Magyar', Dalmát', Horváth', Ráma', Servia', Galliczia', Lodomeria' 's Cumania' királya. Helyes kívánatokat elfogadni 's Isten' segedelmével végrehajtatni, a' királyi fennség' tiszteje kívánja, 's az észnek rendje hozza magával; főkép, midőn a' legtündöklőbb hűségűek' 's engedelmségűek' igazaik' bébizonyításával és különösen kívántatik valami, kell megtenni szerényebben, 's megtartani teljesebben. — Ez oktúl indítatván tehát, mindeneknek, mind jelenlévő, mind jövőnd Krisztus' híveinek tudokra kívánjuk juttatni, hogy személyünk előtt megjelenvén Syruk, Tyvadar, Isuak, Miklós és más atyjokfiai Salamon nemzetségbelieknek, oly alázatosan, mint esedezőleg kértek Bennünket, hogy részökre némelly posonyi vár és táborhoz tartozó jobbágyok ellen Miklós Gróf Kinalnak fia, a' mi királyi udvarunk' akkori hív és kedves birája által hozott ítéletet megerősíteni méltóztatnánk. — Mi tehát azok' könyörgését kedvesen fogadván, leginkább mivel az ő perők' világosságát teljesebben megértettük — a' mondott birónak nekünk komolyan előadott ítéletét, hogy abból jövőndőre valami esalárdság ne következhessék, királyi hatalmunkal megerősítjük 's parancsoljuk, a' mi jegyzőkönnyünkbe iktattatván, 's kettős peccátunkal megerősítvén örök emlékezetül kiadjuk, ugyan azon birónak tulajdon szavaival élvén, mellyek ezek: „,Miklós ország' albirája Isten' kegyelméből — minden Kristus' híveinek,



óranegyed alatt messzelátója' mezején, többet látott 116,000 csillagnál húzódni, melyeket mind egyenként fele lehetett volna számlálni. Tizenöt gradusnyi hosszúságban és 2 gradusnyi szélességben többet számol Herschel és Schröter az Orion körül 50,000 csillagnál. Herschel és Schubert szerint a' mi tejút-rendszerünkben több van 75 millio napnál. Mi ide lenn talán csak arra rendeltetünk, hogy annak, mi ott fenn van, legkisebb részét lássuk, de megengedjük magunknak a' nagyobbbat gondolni. Eddig minden előlépésünk a' csillagászatban arról győzött meg, hogy ideánk soha sem lehetnek elég magasak a' felséges lény' műveihez.

Minden állócsillagot úgy tekinthetni, mint középpontját egy az emberi képzetet meghaladó felséges világrendszernek, melly annak sugáraitól világosítatik 's befolyása alatt térpályáján elhőmpölyög. Így a' mindenható alkotónak hatalma, bölcsessége és jósága nem csak egy földön, vagy egy világsystemában nyilvánosul, nem! hanem millio földek, millio világsystemák dicsőítik az ő országát. Ha a' látszólag legmagasabb csillagra felemelkedhetnénk, ismét más egeket látnánk felettünk kiterjedve, más napokat, mellyek kimeríthetetlen fénysugáraitak szórják, más csillagokat, más világsystemákat, ismeretlen bőségben felállítva a' határtalan világhézakban, ékesítvén az éj' óráit. És — a' világ-tartománynak még ott vége nincsen, még ezen iszonyu messzeségű ut' végén is azt látnók, nem mentünk tovább a' teremtés' külvárosánál. Ha a' föld' polgárja elgondolja azon hézakot, melly minden állandó csillagrendszert, tejutat, ezen millio 's millio világokat magába fogja, szédeleg a' lélek, mert itt minden távolság' és számvetés' megfogásai megszűnnek, 's a' legközelebbi állandó csillag' távolsága amaz elgondolhatatlan messzeséghez még idomba sem jöhet. Talán még a' világosság' szárnyain is millio esztendőök kellenének, csak azon távolfekvő tejutakhoz jutásra is, mellyeket a' ködfoltokban látni gyanítunk, 's még ott is igen messze lennénk a' mindenség' határaitól, mellyeket a' Mindenható az idők előtt szólított létre. Valóban tiszteletet ébresztő bámulat származik e' vizsgálódásból! Mily csillagosított ég' látása, a' teremtésnek ezen végtelensége!

#### Vallató kinzás.

A' kinzás, mint mindenki tudja, különös ne-  
me a' bepanaszolt és vádolt bűnös' kivallatásának. Francziországban annyira összeolvadt ez még száz esztendő előtt a' nyilvánosság szókással, hogy még a' legnemesebbek is úgy tekinték, mint minden kifogástól ment dolgot. Aguesseau kanczellár ezt írta 1734. „Valamely büntettnék megmutatása vagy egészen tökéletes és elegendő, vagy nem; első esetben semmi kétséget nem szenved, hogy a' törvény által rámondott büntetést végre kell hajtani; de másik esetben épen oly bizonyos, hogy csak a' kínlató vagy más körülményes eljárással lehet boldogulni.“ Így hagyá tehát helyben Aguesseau, kora' legjelesebb embereinek egyike, mint igen természetest, az iszonyu kínlatás vagy más bírói eljárás közötti választást; neki mindegynek látszott, akármily úton tudassék ki az igazság.

1760 tájban Katharina császárné tőrlötte el Muszkaországban a' torturát; XVI Lajos, uralkodásának első éveiben, hasonlót teve, mi mindenkor dicsőségére válik. Az angolok már azelőtt régen nem használák e' kegyetlen módot; azonban sokkal újabb korban is találatnak nálok nyomai. Midőn a' londoni püspök Laud Vilmos, Buckingham herceg' gyilkosát, Felton, fenyegeté, hogy a' kínlató padra húzatja, ha bűntársait meg nem nevezi, azt felelé neki: „Nem tudom, mit mondatna velem a' kínlatás; de lehetséges lenne, hogy önt nevezném Mylord, vagy valamelyik tagját a' királyi tanácsnak legfőbb bűntársomnak, kíméljen meg tehát haszontalan győrttetéstől.“ Nálunk a' dicső emlékezetű Mária Theresia tőrlé el ezen embertelen vallatást, még tovább is kiterjesztvén jótekonny rendelését, hogy minden vallatás legkisebb erőltetés nélkül történjék, 's a' bíró azzal elégedjék meg, mit jó szántából (benevole) önkényt vall a' bűnös.

Ezen rettenetes kinzás' eltörlésére, melly egyébiránt több európai nemzeteknél most is használtatik, legtöbbet tett a' meggyőződés céliránytalanságáról, számos példák bizonyítván be, hogy a' kinnal vallatott oly büntetteket mondott magára, mellyeket nem vitt volt véghez.

Chinában a' kezen és lábon vitetik véghez a' tortura. A' lábra nézve olyan készület van,

melly egymáson keresztül menő három fadarab-  
ból áll, egy erősen állván, kettő pedig mozog-  
ható lévén. Az ezen műszerbe tett láb oly  
nagy erővel szorítatik össze, hogy a' porczo-  
gók egészen ellapulnak. A' kezek' torturája  
apró fadarabokkal gyakoroltatik, mellyek a'  
vádlott' ujjai közé tétetnek; 's a' kéz zsineggel  
annyira összeszorítatik lassanként, hogy a' cson-  
tok ropognak és megtöredeznek. A' rendkívüli  
kínzásnál egy éles készület használtatik, mellyel  
a' bepanaszlottnak testébe vagdalások tétetnek  
's a' hus' kitépetik.

Hindosztanban bűdösköves kanóczot tesznek  
a' vádlott kéz- és lábujjai közé, 's azt megújít-  
ják; a' lábszárak négy deszka közé szorítatnak,  
's ezek mindig összességben nyomatnak.

Spanyolországban hasonlóan kanócz fordítat-  
tik e' végre; azonkívül a' térd és könyök egy  
sróf által összeszorítatik.

A' kötéllel kínzás, melly Olasz- és Svéd-  
országban divatozott, abban állt, hogy a' val-  
latandó, hóna alatt keresztül vett kötelen fela-  
kasztatott; ez a' büntetés néha három óranegy-  
edig is tartott. Olaszországban, mint *Des Es-  
sart* mondja, a' *la veglia*-nak nevezett tortura  
akkor használtatik, ha a' kötélkínlatásra nem  
vállott a' bűnös. Valami három láb magasságu  
hegyezett karó áll szabadon egy terem' köze-  
pén; a' vádlott' kezeire és lábaira kötött kötele-  
ken kinyújtva lebegőleg fentartatik, úgy hogy  
testének egész nehézsége a' karó' hegyén nyug-  
szik; ekkor izzó szén hozatik hozzá közel 's  
a' hóhér tükröt tart elébe, hogy magát néze-  
gesse benne. Harmadik tortura, mellyet olasz  
képzelet talált ki, abban áll, hogy a' bűnös  
meztelen mellyel hanyatt fektetik valamely bol-  
tozat alatt, honnan szivgödrré jeges víz cse-  
pgettik le.

Skótziaiban bizonyos mennyiségű vizet itat-  
tak a' vétkessel, azután földre fektették, egy  
deszkával beboríták, 's erre nagy erővel ütö-  
gtek.

Franciaországban a' különböző parlamen-  
tek szerint változott a' tortura. A' bretagnei  
parlament vas- székhez kötötteté a' rabot, és  
meztelen lábait mindig jobban jobban égő tűzön  
tartatá. Rouenben hütyök- ujjá vagy egyik lá-  
ba szorítatott vas műszerrel össze a' kínoztan-  
dónak. Besançonban csóválás vala a' kin-

latás; a' szerencsétlennek kezei hátrakötettek,  
hóna alá húzott kötelen felemeltetett és csó-  
váltatott. Ha keményebbnek kellett lenni a'  
kínzásnak, nehéz terhek függesztettek lábaira.

A' siketnémák halálra íteltettek ugyan, ha  
valami nagy bünt követtek el; de torturára soha  
sem vonattak, mivel csak jelek által lehetett  
őket kérdezni, mi valóban nevetséges lett  
volna.

A' mellette kiállandó kínra nézve kétféle  
volt a' tortura. A' tulajdonképenvalónak csak  
halálra ítétek vettettek alája, hogy büntetésök  
annál fájdalmasabb legyen; az előkészítő vagy  
tisztító tortura pedig nagy véikeknél használa-  
tott, mikor nagy gyanuban volt valaki. Ezen  
többi neműt nem a' hóhér, hanem olyan ember  
hajtotta végre, ki bakónak neveztetett, mivel  
mint mondatott, az olyan bűnös még nem jutott  
hóhérnak.

Némelly esetben csak készületek tétettek a'  
torturához, levetkeztetett a' vádlott, megkötöz-  
tetett 's a' készületek' láttatása által mintegy  
előre izlelteték vele a' kínokat, mellyeket ki  
fog állani, ha nem vall.

A' párisi parlament' törvényszékénél két-  
nemű tortura volt szokásban, a' vizkínlatás, meg  
a' spanyol csizmák; e' mellett ugyan is két két  
deszka közé tétetett mindenik láb 's ezen négy  
deszka oly szorosán összekötetett, hogy párhuz-  
amosan állott egymással; azután ékek verettek  
a' két középső közé. Rendkívüli kínzásnál  
nyolez, az egyszerűnél négy ék veretett be.  
A' vizkínlatás hosszabb leírást érdemel. Egy  
büntető törvény' kivonatja, mellyet XIV Lajos  
1670. adott, 's a' párisi parlament által 1700.  
a' különböző törvényszékekhez küldött utasítás,  
ebből áll: „A' kínlató szobában orvos határoz-  
za el, elég egészséges-e a' bűnös torturára.  
Ha igen, mindkét kezénél fogva jó vastag-  
ságu kötéllel megkötetik a' vétkes, 's a' kötél  
a' falba csinált karikákba akasztatik. Az által-  
elleni falon hasonlóul két nagy karika van;  
ezekbe elég erős kötél húzatik, 's azzal bokájá-  
nál megkötetik a' bűnös, kétfelé terpesztetvén  
lába, úgy hogy a' test három lábnyi magasság-  
ra legyen a' földtől. Ezen állapotban felszó-  
lítottatik, hogy az igazságot vallja ki. Ha hall-  
gat, a' bakónak egyik segédje lehajtja egyikissé  
a' bűnös' fejét, egy darab szarvat szájába tesz,

hogyan maradjon. A' bakó megragadja orrát a' bűnösnek, és összeszorítja, de néha néha cleresztí, hogy lehelletet vehessen. Másik kezével feltartja a' vizes kancsót, és lassanként szájába önti a' vizet. A' közönséges kínlatásnál négy kancsó viz, mindenik négy négy iczés, a' rendkívülinél nyolcz olyan kancsó öntetik be. Télben egykissé felmelegítetik a' viz; ha pedig az igen hideg, a' spanyol eszmák használtassanak helyette. Mindenik féiben hagyatják, ha a' bűnös megbetegszik. Ha pedig nem fordítatik vallatásra a' tortura, hanem már mint halálos büntetés tekintetik, minden körülményben a' spanyol eszmák vétetnek elő, azon tekintetből, hogy az már confiscalt test, 's a' halálos ítélet' végrehajtása késedelmet nem szenved."

Mily pontosság uralkodik ezen kegyetlen utasításban! Mily barbarus népre nem gyanítva az ember ezen törvény után! Pedig 1670. adott a' legdicsebb kormány' ünnepei 's örömei közt, egy ragyogó udvartól! XIV Lajos volt az, ki ily birói eljárást parancsolt!

### Csontrágya.

Csak az utóbbi 20 esztendő alatt ismertett meg a' csontrágya' különös jósága, 's kivált Angolországban próbáltatott a' mezei gazdaságban haszonra fordítása. A' trágyának szánt csont ugyan is legfeljebb egy hüvelyk nagyságra töretik össze, lisztté tulajdonképen nem morzsolgatván. Leginkább használ e' trágya könnyű száraz földön, 's kevés csontal sok földet megtrágyázhatni, nem csak a' legközelebbi, hanem utóbbi esztendőkre is. Bayldon úgy számítá fel, hogy legelőn hat esztendeig, szénatermő réten négyig tart, 's fel lehet venni, hogy minden gabona-aratás után 1/3 erejét veszten a' csontrágya, három aratás után egészen elenyészik. Nehéz agyagos és buczkos földben keves hasznót hajt e' trágya, de sovány földön sokkal sikeresebb a' galamb- vagy juhtrágyánál. kövecses földön is kevesebb foganatu mint finom homoku mezőn. Ki egyszer elkezdte csontrágyát használni mezeire, az fel nem hagy többé vele, az istállóbeli trágyát pedig buza- és lóher-

földjeire hagyja, hogy az előbb soványt gazdagon termővé tegye. Ha csontrágya után meghagyatják gyepesedni a' föld, szembetünőleg jobban hízik a' marha, 's a' tehen nem csak több tejet, vaját ad, hanem jobbat is. Minél finomabb a' csontliszt, annál hamarabb van ereje, de a' durvább, darabosabb sokkal tovább tart. Eleinte azt hitték, hogy a' fris csont, még velővel 's más állati részekkel legtöbb hasznót hajtand, de a' tapasztalás úgy láttatá, hogy a' növényeknek nem velő, kövérség 's a' t. adja a' táplálatot a' csontból, hanem valami gas-nemű, melly belőle feloszlása után kifejtődzik, mert azon csont, mellyből a' gyárok' mestersége minden olajat és kövérséget kivett, mielőtt megtörtetve mezőre hintetett volna, sokkal gazdagabb aratást hozott, mint a' mészárszékből frisen használtott. Legalább ezen utolsófélélt bizonyos forrásba kell előbb hozni, hogy legsikeresebb ereje legyen. A' mész és só nagyon magába veszi a' nedvet, és mindenik által látszatik a' csont előmozdítani a' növények' gyarapodását. Lincoln grófságban (Anglia) hol a' csontrágya igen nagy divatban van, azt vették észre a' gazdák, hogy a' legvastagabb lócsont' pora legfogantatosabb. A' csontporral trágyázott kerti föld hamarabb ad gyümölcsöt, elvonván a' csont felesleges nedvöket a' növényeknek, 's akkor adván vissza, ha ismét rászorulnak. Különös sajátsága a' csontrágyának az, hogy a' földet minden gyomtól tisztán tartja, holott az istállóbeli trágyával maga természetűen azt buján az ember.

Fleck József, kertész, azt állítja a' csontliszt' hasznáról „hogy az a' virágokra nézve szerfelett hasznos trágya, több évi tapasztalásom bizonyítja; fogantatja pedig még sokkal sikeresebb, ha 3 — 4 hónappal előbb a' virágnak készített földel összeegyvelítetik, mielőtt a' virág beléültetnének; székfűt, rózsát, ananászt legnagyobb foganattal kaptam csontliszt' után."

Hamburg 's Altona évek óta minden esztendőn majd egy millio márk áru csontot visznek ki Angolországba, egy mázsának 3 — 4 forint lévén az ára ezüstben. De már ezen kivitel évenként lejjebb lejjebb száll, minthogy minden dög és baromnyuzó helyek kipusztítottak.

Nálunk az állati csontok elszórva hevernek és haszontalan vesznek el, pedig ha a' chemia is elővonatnék még haszonra fordításában, a'

legörvendeteseb következményekkel jutalmaztat-  
 nek növénynevelési fáradozásunk, és kertésze-  
 tünk virágzóbb életbe lépne. De vajmi sok ki-  
 vánni való van nálunk!

### H o s s z u é l e t.

Az emberi élet' tartósságáról egy figyel-  
 mes muszka vizsgálódó e' következő érdekes  
 megjegyzéseket teszi.

1) Szelíd, sőt hideg éghajlat alatt is to-  
 vább élnek általában az emberek, mint hő tar-  
 tományokban.

2) Közép nagyságu 's erős testalkatu em-  
 berek, ugy szinte falun születtek és nevelkedet-  
 tek, ép és nem valami öröklött betegségben sinlő  
 szüléktől származottak, tovább élnek, mint az  
 ellenkező testalkatuak és városiak.

3) Vidám, derült elme, víg temperamen-  
 tum, a' lélek' vidorsága, örömmre hajlandó szív,  
 nevetkezés, tréfálás 's a' t. hosszabb életet vá-  
 ratnak, mint szomorúság, elégedetlenség, zsem-  
 bes indulat, 's a' t. melyek az életet megrö-  
 vidítik.

4) A' polgári életnek és személyes élet-  
 módnak nagy befolyása van az egész életre, 's  
 annak hosszára. Azért a' sokat ülő tudós, bá-  
 nyász, üvegfuó, órás, szabó 's a' t. rendszeren  
 előbb meghal, mint ki szabad levegőn gyakra-  
 n foglalatoskodik, falusi pap, asztalos, sza-  
 tocs 's a' t.

5) A' házas élet ezen tekintetben sokkal  
 jobb, mint a' nőtelenység.

6) A' 48 — 50 esztendőök eltelése után  
 rendszeren tovább élnek az asszonyok, mint a'  
 férfiak.

7) A' hosszú életnek előjelei, ha 36 vagy  
 40 esztendejében uj fogakat kap az ember,  
 vagy testi erejének nevedését érzi magában.

A' legtöbb hosszú életű embereknél érényes,  
 mértékletes és rendes élet vétetik észre, gyakori  
 mozgás a' levegőn, italtól és fizikai szerelem-  
 től tartózkodás, és mindenkor erejökhoz alkalma-  
 zott munkásság.

### A' napoleon leány.

Saulneban, Lotharingiában, aprilis' 5-én 1825  
 született *Josephina Klára Louise*, kinek sze-  
 mében ez a' felírás van: *Napoleon Empereur*.  
 Az orvosok, kik anyjától tudakozódtak, azt tu-  
 dák meg, hogy az bátyjától egy aranyat kapott  
 volt ama' felírással és Napoleon' képével, melly  
 pénzt kénytelen vala elkölteni terhessége alatt.  
 Mielőtt kiadta volna kezéből, fájdalmas érzéssel  
 nézegette, nem örömet válván meg tőle. Ezen  
 erős megindulás nyomhatta talán a' gyermek' sze-  
 mébe azon felírást. Egyébiránt e' nélkül is meg-  
 érdemli szépségével ritka erkölcsi 's szellemi  
 hajlandóságaiaval a' leány, hogy látására messziről  
 is utazzék az ember. Egész lényében gyengéd  
 mint valami genius, milyet Guido Reni' fanta-  
 ziója előtt lebegni látott és ecsetjével előnkbe  
 adott. Napoleon' arcvonásai elismerhetetlenek  
 rajta, de valami dicsőülésben, mint ha ezen  
 embernek lelke egy kimondhatatlan gyönyörű  
 gyermek' csudaalakjába változott volna által, 's  
 idealis jelenetben tűnnék előnkbe. Bájos sze-  
 meiben maga az ég nyugszik. Gyengéd virág-  
 ajkairól az ártatlanságnak és gyermeki szere-  
 tetnek lehellete lebeg, 's gyenge kacsoi csak a'  
 lilium' visszafényében tündöklők. Haja ragyogó  
 aranszinű és zefrek csavarítják ujjiára fűrt-  
 jeit. Szebb fordulatban és szivesebb ölelésben  
 nem ringatódzott Raphael' ecsetje után sz. Mária'  
 gyermeke anyja' ölelésben, mint ezen leányka szü-  
 löje' karjai közt, égre emelve bájoló tekinteteit.

### A' katona ütközet előtt.

Igen nehéz, azt mondja *Gleigh* angol, ele-  
 venen lefesteni az olvasónak azon érzelmeket,  
 melyek valamely ütközet előtt meglepik az  
 embert. Először ónlábakon látszik az idő ván-  
 ezorozni; minden percz órának tetszik, minden  
 óra napnak; azután valami könnyelműségi 's  
 komolysági vegyület támad az emberben; könny-  
 elműsége nevetésre ösztönzi, a' nélkül, hogy  
 tudná, min nevet, komolysága olykor olykor  
 nógatja, hogy a' könyörülő' trónusához fohászok-  
 kat erösszen. Ily alkalomkor igen kevés vagy  
 épen semmi beszéd nem történik. A' közem-

berek fegyvereikre támaszkodnak, a' tisztek kardjaikra, 's egyes szavakon és feleleteken kívül a' rövid kérdésekre, semmi szó nem hallatik. Ily alkalommal a' legvitézebbek' arczszíne is változik, 's a' legelszántabbnak is reszketnek tagjai, nem félelemből, hanem nyugtalan békétlenségéből, szünetlenül nézegetvén az órára, míg végre ezt is megunják. Ez általában véve megindulásnak és felbuzdulásnak állapotja, még pedig olyan, milyet az életnek semmi más nemében nem lehet tapasztalni, 's ki ezt nem próbálta, nem tudja mit nem képes az ember érezni.

#### N a p l ó.

- Augustus' 23-kán 79. K. u. A' két római város, *Herculanum* és *Pompeji* láva és hamu alá temettetnek a' Vezuv' ki-rohanása által; jelenkorunkban költséges fáradozás közben ásatnak ki részenként, számtalan felvilágosítást nyujtván a' régi romaiak' házi életére 's művészetére nézve. — 1754 a' szerencsétlen XVI *Lajos* születik.
- 24-kén 1572. Bertalan' éje; lemoshatatlan szenje a' francia történetnek. — 1796. Főherczeg *Károly*, *Wartensleben* generállal egyesülve, megveri *Jourdant* Ambergnél. — 1822. *Bajárd*, a' rémülhetetlen' 's ócsárolhatatlan' (*chevalier sans peur et reproche*) hamvai *Grenoble*-ben megtalálattván, pompáson eltemettetnek.
- 25-kén 476. *Romulus Augustulus*, az utolsó nyugotrómai császár *Odoacer* által levettetik trónjáról. — 1744. születik *Herder*, Németországna'k tán legmélyebb eszmélkedője; egyszer'smind theologus és költő.
- 26-kán 1278. a' dicső *Habsburgi Rudolf*, uralkodó Házunk' őse, diadalmaskodik *Bécs* mellett a' hatalmas és dőlyfős cseh királyon, *Ottokár*-on, ki hősül

megvíván életét vesztí az ütközetben. — 1813. dicsően elesik *Körner* Theodor, a' borostyánkoszorús költő, virágzó életét hazája' szabadtíásaért áldozván fel. Egyesíte ő lantot és kardot; a' mit egyikkel gyöngyörűen énekle, azt másikkal hajnokul kivívé. Ő ünepelte halhatatlan *Zrinyink'* szigetvári elesét jeles tragediájában.

Augustus' 27-kén. A' brittek és belgák egyesülve, *Exmouth* és *van de Capellen* alatt, álgyuzzák *Álgirt*, és nagy részben felgyujtják a' tengeri rablók' hajójit. — 1824. A' mexikói nemzeti kongresz el-törli a' rabkereskedést.

- 28-kán 1749 születik *Göthe*, a' leg hiresb és legtermékenyebb költők' egyike, ki számos remekmunkái által elfelejteti még számosb és alig magyarázható költői botlásait. Halálára *Böttiger* tanácsnok e' hyperbolica verseket ír:

*Quando Goethius mortalis esse desit a. d. XXII. Mart. MDCCCXXXII.*

*Goethius* effertur. Plangit Germania, luget Europa. Illi par, quisve secundus erit? Scilicet hunc fingens voluit natura docere, Quid queat ingenio perficere unus homo. Formam, qua finxit, prudens natura refregit. Nanus erit paruo ex fragmine natus Atlas. Immortalem obiise senem, num credere fas est? Dedicidit dudum *Goethius Ipse* mori.

Augustus' 29-kén 1526. évkönyveinkben vérbe-tükkel feljegyzett gyásznapi, a' *mohácsi* veszély' napja. Melly után azonban, az örök gondviselés' megfoghatatlan útjain, hazánk' kifejlődése, nemzetisége 's boldogsága keletkezett, soha szebb reményekkel nem töltvén magyar kelet, mint *Urunk'* böles és házánál megörökösült szelíd kormánya alatt.

#### P O Z S O N Y B A N,

ifj. Schmid Antal' betűjivel és költségén.